MÉDIAETIKA · NBG_KO141K3

Közérdek és/vagy magánélet?

Közszereplők, közérdek és magánélet: a hatlépéses elemzés és az etikai irányzatok

3 óra · I. blokk: az elméleti és fogalmi alapok záró órája · II. blokk: digitális tartalomgyártás és mesterséges intelligencia

HÍD A 2. ÓRÁTÓL · A KILÉPŐKÁRTYÁK

Food Lion, másodszorra: _3_ beépülne · _10_ nem
Szándékra épülő érv: _3_ · következményre épülő érv: _10_ (élelmiszerbiztonság, szakmai kötelesség vs. megtévesztés,hazugság)

Nyitott kérdés: ha a riporter kenőpénzt fizet, vajon maga idézi elő azt, amiről beszámol?
(MÚOSZ Etikai Kódex, 3.2.4.: „A cél az újságíró szakmában sem szentesíti az eszközt. Információt kizárólag törvényes és etikus eszközökkel, módszerekkel lehet megszerezni. Sérti az újságírói etikát a lehallgatás, a rejtett kamera, rejtett magnetofon alkalmazása, a magánéletet érintő nem engedélyezett információ.” – Radetzky 2017, 128. o.)

Az újságíró a forrás bizalmára épít. Mi különbözteti meg a tisztességes munkát a tisztességtelentől: a módszer, a szándék vagy a következmény?
Ma ehhez kapunk elemzési szempontokat.

1 NYITÓ KÉRDÉS · ÖN A KÉPSZERKESZTŐ

Közölné ezeket a képeket Caroline hercegnőről?

A Bunte, a Freizeit Revue és a Neue Post képei (1993–1997): bevásárlás, lovaglás, étterem, evezés a gyerekekkel.

Egy perc gondolkodás után a kérdés:

A képek nem kapcsolódnak közéleti tevékenységhez. Közölné őket?

IGEN · NEM

A kép elemzése

- Mit tud meg a nyilvánosság a képekből?
- Nyilvános helyen készültek. Ez eldönti a kérdést?
- Mi a helyzet a gyermekekkel?

Két tipikus érv: „Közszereplő, tűrje el” és „Nincs hírértéke a képnek”. Vizsgáljuk meg mindkettőt.

1 NYITÓ ESET

Von Hannover v. Germany

Caroline monacói hercegnő és a német képes magazinok: hol húzódik a magánélet védelmének határa?

1993–1997

A német bíróságok

A Bunte, a Freizeit Revue és a Neue Post Caroline mindennapjairól közöl fotókat. A német bíróságok, köztük a Szövetségi Alkotmánybíróság, többnyire a lapoknak adnak igazat: a hercegnőt a jelenkor kiemelkedő szereplőjének tekintik.

2004

Strasbourg (Emberi Jogok Európai Bírósága)

Az EJEB szerint Németország megsértette Caroline magánélethez való jogát (8. cikk). A képek nem járultak hozzá közérdekű vitához és a hercegnő nem töltött be hivatalos tisztséget. A közvélemény kíváncsisága önmagában nem elég indok.

2012

Von Hannover (No. 2)

A síutazáson készült fotó III. Rainier herceg betegségéről szóló cikk mellett jelenik meg. Az EJEB nem állapít meg jogsértést: elfogadja a kép és a cikk közérdekű kapcsolatát, valamint a német bíróságok mérlegelését.

2 FOGALOMTISZTÁZÁS

A magánélet fogalma

A magánélet megsértésének négy módja

Krokovay négy típust különít el: zaklatás (meglesés, követés), magánjellegű tények közzététele, hamis színben feltüntetés és kereskedelmi felhasználás. A Von Hannover- és majd a Mosley-ügyben a képek, illetve a felvétel készítését és közlését is mérlegeljük.

Mikor indokolt a közlés?

Bajomi-Lázár és Boldog kérdése: szüksége van-e a közönségnek az információra a tájékozott döntéshez és hogyan mérlegeljük ezt az érintett magánélethez való jogával szemben? A kíváncsiság önmagában kevés.

A sérelemelv és a magánélet

A magánéleti információ közlése önmagában is okozhat sérelmet.
A közlés indokait és az érintett jogait együtt kell mérlegelni. A sérelemelv más helyzetekben is segíthet a szabadság korlátainak vizsgálatában.

1 NYITÓ ESET · HÍD AZ 1. ÓRÁHOZ

Két, beleegyezés nélkül készült kép

Tank Man, 1989

- Egy ismeretlen férfi egy tankoszlop elé áll. A világ szerkesztőségei közlik a képet.
- A férfi további sorsa ismeretlen; a nyilvánosság következményeit sem tudjuk pontosan.

Von Hannover, 1993

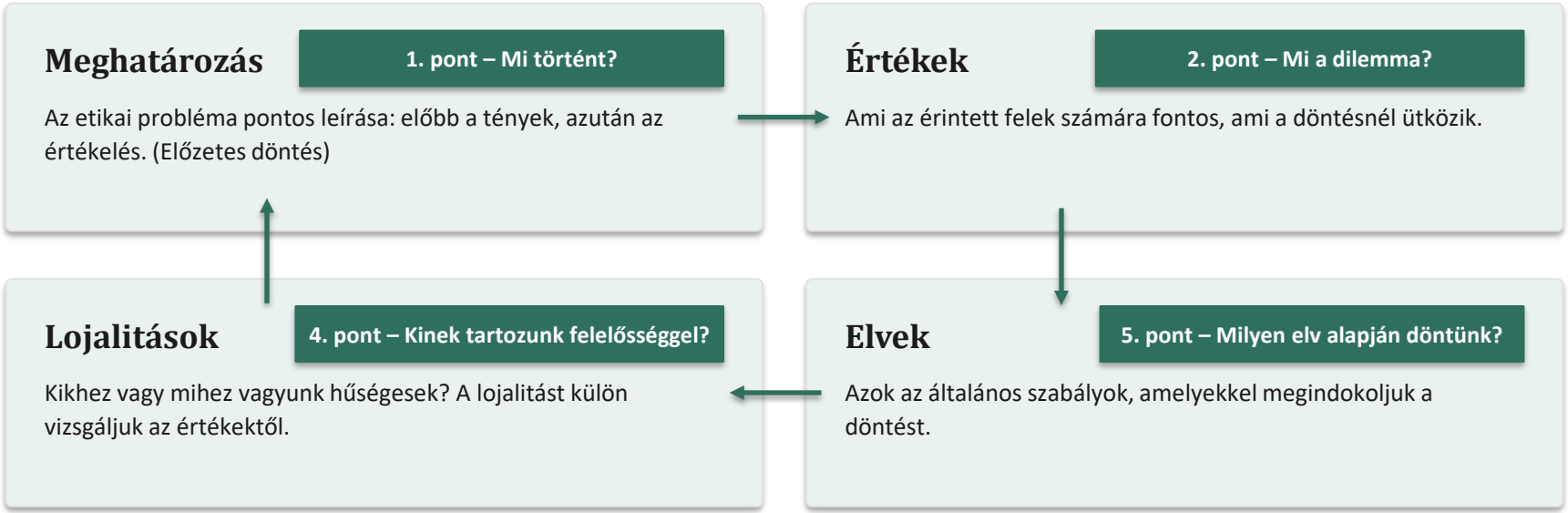
- A hercegnő mindennapjairól készült fotók: bevásárlás, lovaglás, evezés.
- Az EJEB szerint a képek közlése sértette a magánélethez való jogát.

Mi indokolhatja a két kép eltérő megítélését? Számít az érintett személye, a készítés helye és a közlés témája is?

2 FOGALOMTISZTÁZÁS · A POTTER-DOBOZ

Ralph Potter modellje

Ralph Potter „The Logic of Moral Argument” című írása (1972) nyomán Christians és szerzőtársai (2024) négy szempont segítségével vizsgálják az etikai döntést:

A 3. és a 6. lépést a következő modell segítségével tettük hozzá.

2 FOGALOMTISZTÁZÁS · A RIVERS–MATHEWS-MODELL

A második eszköz: Rivers és Mathews

William L. Rivers és Cleve Mathews: Ethics for the Media (1988; magyarul: Médiaetika, 1999), 1. fejezet. Potter nyomán egyszerűbb, gyakorlatiasabb, szerkesztőségi döntésekhez könnyebben használható modellt javasolnak.

1

Probléma

Potter „meghatározása” itt a konkrét szerkesztőségi probléma.

2

Meggyőződés

Az értékek és az elvek együtt: mit tartunk helyesnek?

3

Eredmény

A döntés várható hatása (azokra is, akikhez lojálisak vagyunk)

4

Igazolt végleges döntés

A várható következményeket összevetjük a meggyőződésünkkel, majd megindokoljuk a döntést.

A rövid modell segíti a szerkesztőségi munkát, közel áll a napi gyakorlathoz.
Rivers és Mathews szerint a vitatható döntést is meg kell tudnunk indokolni.
Kritikája: kevés támpontot ad az elvek mérlegeléséhez.

A döntést a legtöbb esetben érdemes újra átgondolni

A lojalitások mérlegelése után térjünk vissza a probléma leírásához. Lehet, hogy az első megfogalmazásunkon változtatni kell. Ez a Potter-box logikája, ezért van az elemzőlapon második kör.
A Rivers-Mathews lezárja a folyamatot.

3 KÉT NORMATÍV KERET

Négy etikai irányzat az elemzőlapon

Következmény

Bentham, Mill

„Milyen következményekkel járna a döntésem?”

A várható hasznot és kárt az érintettek szempontjából mérlegeli.

Nehézség: a következmények bizonytalanok, az egyén érdeke háttérbe szorulhat.

Kötelesség

Kant

„Mi a kötelességem ebben a helyzetben?”

A szabály és az indíték is számít. Nem tehetünk meg bármit egy jó cél érdekében.

Nehézség: mihez kezdjünk, ha két kötelesség ütközik?

Erény

Arisztotelész

„Milyen újságíróvá tesz ez a döntés?”

A jellemre és a helyes mérték megtalálására összpontosít.

Nehézség: nem mindig ad egyértelmű választ.

Gondoskodás

Gilligan, Noddings

„Mit kíván tőlem az érintett helyzete és a kapcsolatunk?”

A konkrét kapcsolatot és a kiszolgáltatottságot veszi figyelembe.

Nehézség: a hozzánk közel állók indokolatlan előnyt kaphatnak.

Kant példája: egy gyilkos a nálunk rejtőző embert keresi. Szabad-e hazudni? A kötelességelvű, a következményelvű és az erényetikai válasz eltérhet.

· RÉSZLETEK A KIOSZTÓBAN, HONLAPON ·

3 KÉT NORMATÍV KERET

Öt etikai támpont a von Hannover esethez

Arisztotelész arany középút · ERÉNY	A helyzethez illő mértéket keressük: a hivatalos szereplésről készült kép más elbírálás alá esik, mint a bevásárlásé.
Kant kategorikus imperatívusz · KÖTELESSÉG	El tudnánk-e fogadni általános szabályként a hírességek állandó fotózását? Szabad-e valakit pusztán a példányszám növelésére használni?
Mill haszonelvűség · KÖVETKEZMÉNY	Sok olvasó szórakozása áll szemben egy ember magánéletével. Mit tekintünk valódi haszonnak?
Rawls a tudatlanság fátyla · KÖTELESSÉG	Ha előre nem tudnánk, hogy olvasók vagy a lefényképezett személy leszünk, milyen szabályt választanánk?
A személy önértéke agapé · GONDOSKODÁS	A hercegnő jogait és méltóságát is mérlegeljük. Milyen felelősséggel tartozunk neki?

Mosley v. News of the World (2008)

Mosley vs. News of the World (2008)

Az eset

- 2008 márciusa. A News of the World rejtett kamerát ad az egyik résztvevőnek, megtanítja a használatára, és előre fizet neki. A felvétel Max Mosley (a FIA elnöke) szexuális magánéletéről készül; a lap „náci” keretezéssel közli.
- **A kérdés: helyesen döntött-e a lap, amikor megrendelte és közölte a felvételt?**
- **Négy csoport, négy szemszög: A) Mosley és családja · B) az olvasók · C) a lap és a tulajdonos (News International) · D) a szabályozó (PCC, sajtópanaszbizottság)**

Egy kör · 15 perc

1. Mit nem tudunk? Bizonyított-e a „náci” utalás?
2. Két valódi értéket nevezzenek meg.
3–4. Kik az érintettek a saját csoportjukon kívül? Kinek tartoznak felelősséggel?
5. Legalább két irányzattal érveljenek; a mércét a következő diáról idézzék.
6. „A döntésem: … Így indokolnám (nevezzék meg, kinek): …”

A megrendelésről, a közlésről és a „náci” keretezésről külön mondjanak véleményt.

4 MAGYAR JOGI ÉS ETIKAI PÁRHUZAM · A KITÖLTÉS ALATT LÁTHATÓ

Milyen szempontokat ad a kódex és a törvény?

Smtv. 14. § (1)–(2) és 18. §

14. § (1) a médiaszolgáltatótól az emberi méltóság tiszteletét követeli meg. A (2) bekezdés tiltja a kiszolgáltatott helyzetben lévők öncélú és sérelmes bemutatását.
18. § A médiatartalom nem lehet alkalmas a magánélet és más, személyhez fűződő jogok megsértésére.

Visegrádi Irányelvek, 5. téma

„Ha valaki közérdeklődésre tart számot, akkor el kell fogadnia, hogy az is bizonyos fokú érdeklődést vált ki, hogy magánszemélyként mit mond, vagy tesz.” A közérdeket az újságírónak kell bizonyítania (Radetzky 2017, 119–120. o.).

Etikai Kódex, 3.1.4.

„A személyiségi jogok között tiszteletben kell tartani az egyének jogát a magánéletre. Különösen súlyosan sérti az újságírói etikát, aki a közéletben szereplő személy hozzátartozóinak személyi jogait úgy kezeli, mintha azok teljes mértékben a közszereplő személyi jogainak függvényei lennének. Fokozottan ügyelni kell a bármilyen betegségben szenvedő védelmére, jogaira.”

Az 5. lépésben pontosan idézzék a mércét. A magyar szabályok itt összehasonlítási pontok.

5 MAGYAR ÉS RÉGIÓS PÁRHUZAM

Három támpont a magánélet védelméhez

Smtv. 14. § (1)–(2)

Az Smtv. az emberi méltóság tiszteletét írja elő, és tiltja a kiszolgáltatott helyzetben lévők öncélú, sérelmes bemutatását.
A médiatartalom nem lehet alkalmas a magánélet és más, személyhez fűződő jogok megsértésére.

Az „öncélú” bemutatás tilalma a közlés indokainak vizsgálatára késztet. Eltérő kérdésre válaszol, mint az EJEB közérdekű vitára vonatkozó mércéje.

Visegrádi Irányelvek, 5.

Aki közérdeklődésre tart számot, bizonyos fokú érdeklődést el kell fogadnia; a közérdeket azonban az újságírónak kell bizonyítania.

Etikai iránymutatás a szerkesztőségi mérlegeléshez.

MÚOSZ 3.1.4.

A kódex a magánélet tiszteletben tartását írja elő, és külön védi a közszereplő hozzátartozóit és a betegeket.

A kódex a szakmát köti: etikai vétséget állapíthat meg, kártérítést nem.

AZ ÓRA TANULSÁGA

A közlés indokait és a magánéleti sérelmet együtt kell mérlegelni.

Az EJEB a kép és a cikk közérdekű hozzájárulását is vizsgálja. A kódex, a magyar törvény és az etikai elemzőlap eltérő kérdésekre ad támpontot.

VITAKÉRDÉS · ÁTVEZETÉS A II. BLOKKHOZ

Hogyan használjuk ezt az elemzőlapot, ha a döntést nem hivatásos újságíró hozza és nincs szakmai kódexe sem? Helyettesítik ezeket a közösségi irányelvek?

Kik iránt érez felelősséget az, akinek közönség helyett követői vannak? Hogyan védjük a magánéletet, ha az érintett maga is közzétesz személyes tartalmat?

A 4. ÓRA

Snowden és a Guardian, 2013: a forrás biztonsága is tét. Olvasnivaló: Etikai irányzatok és alapfogalmak (kiosztó); Krokovay, 5–6. fejezet; Rivers–Mathews, 6. fejezet (120–122. o.): a bizalmas források; Christians, kiszivárogtatás. Október 21.: otthoni feladat, amelyet az 5. órán adunk ki. Október 28.: őszi szünet.

6 KILÉPŐKÁRTYA · 87–90 PERC

Három mondat, név nélkül is jó

1 A negyed

Melyik részt volt a legnehezebb kitölteni? Miért?

2 A döntésem

Az óra végén közölné Caroline hercegnő bevásárlás közben készült fotóját? Változott a véleménye? Melyik etikai irányzat segített a döntésben?

3 Egy kérdés

Mi maradt tisztázatlan a két modellből vagy az etikai irányzatokból?

Gyűjtsük össze az elemzőlapokat és a kártyákat. A záró alkalom és a kollokvium esetelemző része ezekre épül.